

Наталія Кобрин

УКРАЇНСЬКА ПЕРІОДИКА ГАЛИЧИНИ
ПРО МУЗИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ОСТАПА НИЖАНКІВСЬКОГО у 80-х рр. ХІХ ст.

DOI [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-8](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-8)

Досліджено ранній етап діяльності українського композитора, диригента і музично-громадського діяча другої половини ХІХ — початку ХХ ст. О. Нижанківського у висвітленні тогочасної україномовної преси Галичини. Рання творчість О. Нижанківського співпала з періодом активного розгортання музично-просвітницької праці національних товариств. Він одразу ж прославився як блискучий диригент, талановитий композитор, твори якого стали дуже популярними в українському соціумі, та видавець і пропагатор національної музичної творчості. У центрі уваги статті — публікації музичного змісту (рецензії на концерти, дописи, статті, бібліографічні огляди тощо) на шпальтах газети «Діло» і часопису «Зоря» впродовж 80-х рр. ХІХ ст., автори яких уважно стежили за здобутками молодого композитора у сфері музичної культури. Систематизовано і проаналізовано інформацію про його співпрацю з «Академічним Братством», ремісничим товариством «Зоря», музично-видавничу діяльність, виконання музичних творів.

Ключові слова: *Остап Нижанківський, українська періодична преса, музичне мистецтво, музична критика, концерти.*

Остап Нижанківський — український композитор, диригент і громадський діяч межі ХІХ—ХХ ст. — став однією зі знакових постатей українського національного руху Галичини й музичної культури як його невід’ємної частини, привертаючи значну увагу тогочасної національної громадськості. Будучи майже завжди у центрі визначних подій в українському музичному мистецтві, він провадив надзвичайно різнобічну діяльність, що в окремі періоди життя виходила далеко за межі музичної культури. Сучасники митця найвище оцінювали передовсім його музично-громадську діяльність, вказуючи, на думку О. Бережницького, що «вага заслуг Нижанківського полягає в його діяльності як диригента і організатора хорів». Отже, «треба признати Нижанківському тонкий змісл, розуміння

і умілість в добуванні зорових ефектів і інтерпретацій думок композиторів» (Артистичний Вістник. 1905. Ч. 9/10. С. 125).

Одним із перших звернувся до життєпису й творчості О. Нижанківського С. Людкевич у невеликій статті з елементами спогадів і додатком нотографії його спадщини [4]. У своїй розвідці С. Людкевич, услід за Ф. Колессою, назвав О. Нижанківського «божищем молоді» і підкреслив, що митець вже у гімназійні роки осягнув «артистичну популярність» у Львові [4, с. 296].

Суттєво доповнив і деталізував інформацію про митця К. Студинський — автор спогадів, що були опубліковані в 30-х рр. минулого століття. Він переконливо стверджував таке: «Був Остап незрівняним диригентом». І далі: «Вже по кількох пробах ми так жилися з його диригентурою, що просто не уявляли собі співу під іншим проводом» [7, с. 8].

У сучасній науковій літературі, зокрема у працях Л. Киянської [2], Я. Колодій [3], Р. Сов'яка [6], постать О. Нижанківського висвітлюється переважно як цілісний творчий портрет, в якому автори більше акцентують його композиторську творчість різних етапів, однак менше уваги приділяють фактам, що характеризують інші напрями діяльності митця.

Величезний масив інформації про О. Нижанківського, розосереджений на шпальтах прижиттєвих пресових видань, у сучасних наукових дослідженнях використовується не повністю. Хоча варто зауважити, що саме україномовна преса, яка оперативно реагувала на кожну визначну національну подію, є багатим джерелом цікавого фактологічного й рефлексивного матеріалу про творчість та публічну активність композитора. У статті систематизовано та проаналізовано напрями, зміст, теми й аспекти висвітлення музично-громадської й творчої діяльності О. Нижанківського впродовж 80-х рр. XIX ст. на сторінках україномовної періодичної преси, зокрема у музичній критиці газети «Діло» і часопису «Зоря».

Активна діяльність О. Нижанківського в українській музичній культурі починається у першій половині 80-х рр. XIX ст., коли митець потрапляє до Львова і відбуває тут службу в австрійській армії. 80-ті рр. XIX ст. є етапом формування митця на тлі національного музичного відродження в Галичині. Активне розгортання фази національної агітації впродовж цього десятиліття, за схемою профе-

сора М. Гроха [1, с. 106], було вагомим рушієм у піднесенні українського музичного мистецтва і творчості, рівно ж — музика дуже істотно інтегрувалася в загальний процес структурування тогочасного соціуму галицьких українців. Збагачення й поглиблення музично-фольклористичних студій, виокремлення національних музичних товариств і музично-освітніх установ як самостійної лінії в соціокультурній діяльності галицьких українців, урізноманітнення й розширення концертної діяльності, забезпечення можливості активного обігу української музичної творчості через друк і виконання композицій — все це напрями й складові цього національного поступу. Одним із учасників і провідників цього процесу національного розвитку, майже в усіх перерахованих напрямках уже від перших місяців музично-творчої та громадської діяльності став О. Нижанківський.

Раннє десятиліття життєвого й мистецького шляху композитора окреслюють: військова служба в австрійській армії у Львові протягом 1882—1885 рр. (відомо, що у 1884 р. О. Нижанківський мав статус рахункового підofiцера [7, с. 3]); навчання в останніх класах Львівської академічної гімназії у 1885—1888 рр.; здобування освіти у Львівській духовній семінарії (1888—1892 рр.). Отримання священничих свячень у грудні 1892 р.¹ [8, р. 325], рівно ж — утворення мережі хорових товариств «Боян» (1890—1891 рр.), з якими згодом тісно була пов'язана діяльність О. Нижанківського, виразно відмежовують ранній етап його діяльності.

К. Студинський подає дату першого концертного виступу О. Нижанківського у Львові як композитора і диригента, у той час ще військового австрійської армії, — 22 січня 1885 р., на концерті до 25-річчя творчої діяльності О. Кониського [7, с. 5]. Однак із газети «Діло» відомо про його виступ принаймні місяцем скоріше — 17 грудня 1884 р. на вечорницях «Академічного Братства» у приміщенні товариства «Руська Бесіда». Вечорниці починалися відчитом І. Франка про життя і часи Івана Федоровича, а далі, після декламацій, співав хор «Академічного Братства» під керуванням митця, виконуючи дві хорові п'єси — «Думи мої» М. Лисенка та «Гуляли» самого О. Нижанківського. «Хорь братства ђтспѣвавъ

¹ Повне ім'я митця, яке значиться у праці Д. Блажейовського, — Євстахій (Остап) [8, р. 325].

Федьковичеву п'єсно "Гуляли", скомпоновану молодимь а талановитимь студентомь О. Нижанковскимь, котрый лично диригувавь хоромь», — зазначив рецензент (1884. Ч. 141).

Згаданий К. Студинським концерт на честь О. Кониського мав значно ширший суспільний резонанс, ніж попередні вечорниці «Академічного Братства», адже його організували спільно головні українські культурно-просвітні товариства — «Просвіта», «Руська Бесіда», «Академічне Братство», Товариство імені Шевченка. У програмі значилося ще дві нові композиції О. Нижанківського: хор «Вітер» на слова О. Кониського та кантата на честь О. Кониського на слова І. Франка «Не гармати грають нині». Хоча у кінці 20-х рр. минулого століття в руках В. Щурата була нотна збірка 20 ранніх творів О. Нижанківського 1880—1888 рр., серед яких була записана також кантата на честь О. Кониського (Діло. 1928. Ч. 84), сьогодні обидві композиції вважаються втраченими [5, с. 493]. Тим більшу увагу привертає думка рецензента ювілейного вечора. Автор допису в «Ділі» під іменем А. Г-ської стисло охарактеризував лише хор «Вітер»: «Якъ сама музика основана на народнихъ мотывахъ и ѳтзначаючяся молодечю силою та богатствомъ инвенції, такъ и вѣрне выконанье композиції зробили на збранихъ дуже прїятне враженье». Про кантату «Не гармати грають нині», «до котрой уложивъ хорошу музику» О. Нижанківський, автор допису згадує дуже стисло, стверджуючи, що публіка зустріла її оплесками (1885. Ч. 5).

Від вересня 1885 р. О. Нижанківський став диригентом хору «Академічного Братства», хоча, за спогадами К. Студинського, приходив на репетиції хору і значно раніше ще у статусі військового [7, с. 8]. Власне про хор «Академічного Братства» відомо не так уже й багато, хоча він брав участь у музично-декламаційних вечорах та організував власні вечорниці ще до появи у його складі О. Нижанківського. Із преси знаємо, що 1882 р. до складу «кружка музичного» при товаристві належало близько 30 осіб (Діло. 1882. Ч. 91). У 1884 р. при «Академічному Братстві» існував комітет для організації вечорниць, а «кружок музичний» очолював Г. Врецьона (Діло. 1884. Ч. 132).

Рецензент т. зв «вічевого концерту» у Станіславі 1886 р., посилаючись на авторитет директора музичного товариства М. Бір-

нацького, дуже високо оцінив майстерність хору. У цитованому дописувачем вислові М. Бірнацький порівнював хор «Академічного Братства» із найкращими хорами Галичини, зокрема із львівською «Лютнею». Автор рецензії висловлював жаль стосовно нестабільної та не завжди систематичної концертної діяльності хору товариства та проголошував необхідність організувати на його базі українське музичне товариство. «Додати-жъ треба намъ, що хоръ “Брацтва” виступає лишъ о́дъ часу до часу, и коли треба взяти участь въ якѣмъ народнѣмъ торжествѣ, нарочно збираєсь въ тѣй цѣли и ѳтбуває пробы» (Діло. 1886. Ч. 139).

Про персональний склад хору дає приблизне уявлення звіт із мандрівки «Академічного Братства» у вересні 1888 р. Дописувач «Діла» детально перерахував майбутніх учасників «дванадцятки» під диригуванням О. Нижанківського: І. Гриневецький, Ю. Гумецький, І. Дакша, З. Кирилович, А. Крушельницький, Є. Купчинський, Б. Карпак, І. Левицький, В. Садовський, К. Студинський, І. Партицький, Н. Яросевич; фортепіано — К. Штоль (1888. Ч. 187).

Дев'ятого березня 1887 р. відбувся шевченківський вечір українських товариств за участю хору «Академічного Братства», яким диригував О. Нижанківський. Хорова частина концертної програми включала композиції В. Матюка («До руської пісні»), А. Вахнянина (хор козаків з опери «Купало») та М. Лисенка («Quodlibet») (Діло. 1887. Ч. 21). Рецензент писав: «Вечеръ вийшовъ такъ въ музикальнѣй, якъ и вокальнѣй части зъ звичною собѣ свѣтлостію, въ котрѣй немала заслуга припала хорови Академічного Брацтва и его талановитому провѣдникови О. Нижанковскому» (Зоря. 1887. Ч. 6). Дописувач «Діла», також високо оцінюючи майстерність хору та його диригента, порівняв цей колектив із найкращим тогочасним львівським хором товариством «Лютня», яке традиційно брало участь в українських шевченківських вечорах 80-х рр. XIX ст. (Діло. 1887. Ч. 24).

Преса, зокрема газета «Діло», свідчить про досить активну концертну діяльність студентського хору «Академічного Братства» впродовж 1885—1887 рр. О. Нижанківський у той час навчався у Львівській академічній гімназії та належав до дуже діяльних членів товариства. Крім описаних національних мистецьких акцій, варто назвати: вечорниці з танцями у січні 1886 р., на яких, серед іншого,

звучав новий хор композитора «З крушків» на слова Ю. Федьковича (1886. Ч. 5), концерт у вічевий день у Станіславі в листопаді 1886 р. (1886. Ч. 131), вечорниці товариства із відчитом про П. Чубинського (1887. Ч. 17/18), шевченківський вечір у Львові 1887 р. (1887. Ч. 23), серія із чотирьох вечорниць товариства «Зоря» в березні—квітні 1887 р. (1887. Ч. 25, 27, 28, 33, 34), а також у жовтні того ж року (1887. Ч. 109). Преса, щоправда, не завжди згадувала ім'я О. Нижанківського. Наприклад, щодо циклу концертів хору на вечорницях товариства «Зоря» навесні 1887 р., то участь митця як диригента зазначена лише раз – на четвертих вечорницях (Діло. 1887. Ч. 34), притому його твори звучали значно частіше. Можна стверджувати ймовірну участь О. Нижанківського у тій чи іншій ролі (композитора, диригента, співака) майже в усіх концертних акціях цього товариства того періоду.

Окрема сторінка діяльності О. Нижанківського в «Академічному Братстві» у 80-х рр. ХІХ ст. — літні концертно-просвітницькі мандрівки, які вперше зафіксувала преса 1883 р. Про беззаперечну участь у них О. Нижанківського як диригента відомо зі звітів «Діла» у 1886—1888 рр. Комітет з організації мандрівки 1888 р. висловлював подяку митцеві, що під час концертів диригував чоловічим складом хору, тоді як В. Садовський керував на концертах мішаним хором (1888. Ч. 206). Ймовірно, приєднання О. Нижанківського до літньої мандрівки «Академічного Братства» 1885 р. (ще у період його перебування на військовій службі) видає виконання хору «Гуляли» на концерті у Чернівцях (1885. Ч. 102), програма якого була анонсована безпосередньо перед проведенням цієї мистецької акції.

У 1889 р. літні студентські мандрівки були перейменовані в «артистичні прогульки» за участю «дванадцятки» зі студентів віденського та львівського університетів (Діло. 1889. Ч. 157), а в 1890 р. мандрувала вже «артистична шістнадцятка» (Діло. 1889. Ч. 172). Анонсована програма «першої артистичної прогульки» у вересні 1889 р. подає О. Нижанківського як диригента «етнографічного концерту» в Тернополі (Діло. 1889. Ч. 187) із доволі обсяговою програмою. Хор на цьому концерті виконував шість композицій: «Зірочки» і «Моя мати» С. Цетвінського, «Ой по горі ромен цвіте» А. Вахнянина, «Ой пуцу я кониченька в сад», «Вер-

ховино, світку ти наш» і «Quodlibet № 2» М. Лисенка (Діло. 1889. Ч. 196). Уже 1891 р. О. Нижанківський поданий як диригент «артистичної мандрівки» з боку «Львівського Бояна» (Діло. 1891. Ч. 186).

У програмах студентських та артистичних мандрівок 1886—1890 рр. нові та вже відомі твори О. Нижанківського звучали щорічно. Це, зокрема: хори «Гуляли», «Мандрівна пісня» (ноти втрачені), хор «Було колись» (нотграфічний покажчик не містить композиції під такою назвою [5]), «Слов'янські гімни»; солоспіви «Прощай» на слова І. Іванців, «Думка» (із програми не зрозуміло, про який саме твір йде мова), «Ах, де ж той цвіт» на слова В. Масляка, «Весняні літа» (із програми не зрозуміло, про який саме твір йдеться, нотграфічний покажчик не містить композиції під такою назвою [5]), дует для двох сопрано з фортепіано «Ой нема дерева ряснішого» (нотграфічний покажчик не містить композиції під такою назвою [5]).

Співпраця О. Нижанківського із ремісничим товариством «Зоря» вперше згадується в липні 1885 р. у контексті участі у вечорницях товариства хору «Академічного Братства» під управлінням «молодого композитора О. Нижанківського» (Діло. 1885. Ч. 72). Автор допису, щоправда, не подав жодної конкретики стосовно музичної програми цього вечора, а лише зазначив співучасть у ньому військового оркестру. Вже у вересні газета згадує заснування хору «Зорі», тобто про «зложений на борзѣ п. Нижанковским хоръ» (Діло. 1885. Ч. 103) і програму майбутнього вечора: виклад «Історія Руси» (А. Вахнянин); декламація поезій Ю. Федьковича «Довбуш» і М. Костомарова «На добраніч»; І. Лаврівський, хори «Сумно, марно», «Красна зоре»; М. Вербицький, хори «Гей, по горі», «Цвіті мої»; А. Вахнянин, хори «Чи я в лузі не калина була», «По морю»; Славанов, п'єса на цитрі «Наддністрянський край» (Діло. 1885. Ч. 101).

У наступному рецензованому концерті хору «Зорі» 22 грудня того ж року рецензент відзначає передовсім прем'єру нової хорової композиції О. Нижанківського п. н. «З окрушків» на слова Ю. Федьковича. «Тутъ почули мы передовсѣмъ нову композицію нашего многонадѣйного молодого композитора п. Нижанковского, хоръ до слѣвъ Федьковича “Зъ Окрушкѣвъ” выконанный прецизно подъ упра-

вою самого автора. Хоръ сей ѳгзначаєсь передовсѣмъ великою оригинальною и мелодійною, частіу переходы обдуманіу щасливо и умотивованіу змѣстомъ тексту, цѣлѳсть представляєсь въ загалѣ дуже симпатично и вѣщує сему хорови такъ скоро популярнѳсть, яку здобула собѣ давнѣйша композиція сего-жъ автора п. заг. “Гуляли”» (Діло. 1885. Ч. 136). Вечір починався відчитом про життя і творчість М. Шашкевича, після якого звучала програма із хорових творів українських галицьких композиторів. Окрім нової композиції О. Нижанківського, у програмі були також «Сині очі» С. Воробкевича, «Наша жизнь» А. Вахнянина, попури на мелодії народних пісень (Діло. 1885. Ч. 134/135).

У 1885—1887 рр. О. Нижанківський, ймовірно, постійно брав участь у концертах і фестинах ремісничого товариства «Зоря» як диригент хору товариства чи із хором «Академічного Братства» (автори дописів не завжди точно вказують на це, використовуючи іноді визначення «молодіжний хор» чи «хор львівської молоді»). Концерти чи вечорниці, що включали лекційну (просвітницьку) і музичну частини й танці, товариство «Зоря» проводило, як правило, взимку. Фестинами дописувачі називали літні концерти хору «Зорі» в парку, часом за участю військових оркестрів, що збирали іноді кілька тисяч публіки (Діло. 1886. Ч. 72). Рецензент «Діла» так пише про спів хору на червневих фестинах у львівському парку: «Продукції львѳвского хору випали симъ разомъ о много лѣпше, якъ коли-нибудь; пѳдъ вправною управою п. О. Нижанковского тѣшитя ѳнь горячою симпатією въ львѳвскихъ кружкахъ» (1885. Ч. 69). У дописі про наступні тогорічні фестини «Зорі» рецензент знову виділяє хор студентів під керуванням О. Нижанківського, що співав «Quodlibet» М. Лисенка, хорові мініатюри «Наша жизнь» А. Вахнянина, «До бою» П. Бажанського та ін. Бажуючи хорові й далі активно розвиватися, автор допису стверджує, що саме він міг би стати основою для створення українського музичного товариства (1886. Ч. 72).

Показово, що у 1885 р. «Діло» зафіксувало лише кілька концертів, організованих з ініціативи товариства «Зоря», однак уже 1887 р. різноманітних концертів, фестин і вечорниць, що включали й музичну частину програми, зокрема композиції самого О. Нижанківського, відбулося не менше дев’яти.

Значно менше звісток подає преса про діяльність О. Нижанківського як диригента шкільних хорів упродовж років його навчання у Львівській академічній гімназії та Львівській духовній семінарії. Безпосередньо в контексті концертів та ювілейних вечорів Львівської академічної гімназії українська преса, зокрема газета «Діло», зазначає, що О. Нижанківський керував учнівським хором на гімназійному шевченківському вечорі в березні 1888 р. (1888. Ч. 53), та подає твори митця (як-от солоспів «Прощай») у концертній програмі до 25-ліття пам'яті Т. Шевченка (1886. Ч. 18).

За повідомленням газети «Діло», вже у жовтні 1888 р. О. Нижанківський диригував хором Львівської духовної семінарії на літургії у соборі св. Юра з нагоди 900-ліття хрещення України-Русі (1888. Ч. 218). У 1890 р. студенти Львівської духовної семінарії на концерті на честь митрополита Сильвестра Сембратовича виконали оперету «Доктор Гайне» (у трьох діях) Енгельсберга під супровід фортепіано, хором на цьому концерті також керував О. Нижанківський (1890. Ч. 1).

Дописи й рецензії про концертну діяльність хорів «Академічного Братства» й ремісничого товариства «Зоря» у період діяльності у них О. Нижанківського як диригента не завжди подають повну музичну програму вечора. Однак, спираючись на друковані матеріали, все ж можна орієнтовно відтворити тогочасний диригентський репертуар митця, що включав майже всі найпопулярніші у тогочасному українському соціумі Львова композиції. Серед них, крім традиційних у зазначене десятиліття творів М. Вербицького, І. Лаврівського, С. Воробкевича й А. Вахнянина, привертають увагу передовсім композиції М. Лисенка («Quodlibet» № 1 і 2, «На прю») і П. Ніщинського («Закувала та сива зозуля» зі сцени «Вечорниці» до драми «Назар Стодоля» Т. Шевченка).

Упродовж раннього десятиліття своєї діяльності О. Нижанківський надзвичайно продуктивно працював у сфері композиторської творчості, прагнучи збагатити репертуар української хорової і камерно-вокальної літератури. Дописувачі музичних сторінок української преси майже завжди уважно відстежували прем'єрні виконання та вихід із друку нових композицій митця. Так, серед створених упродовж цього десятиліття його творів на шпальтах «Діла» і «Зорі» зафіксовані такі новинки:

А)¹ ймовірно перші виконання хору «Гуляли» на вечорницях «Академічного Братства» й «Зорі» (1884. Ч. 141, 147) на слова Ю. Федьковича, не знайденого поки що хору «Вітер» на слова О. Кониського й «Кантати на честь О. Кониського» на слова І. Франка на ювілейному вечорі на честь О. Кониського у Львові (1885. Ч. 2), хору «З округів» на слова Ю. Федьковича на концерті ремісничого товариства «Зоря» (1885. Ч. 134/135), солоспівів «Прощай» на шевченківському вечорі в Академічній гімназії (1886. Ч. 18), «Ах де ж той цвіт» на вечорницях «Зорі» (1887. Ч. 106), «Минули літа молоді» на шевченківському вечорі в Академічній гімназії (1888. Ч. 47), «Думка» на слова В. Масляка (1888. Ч. 159), «Весняні літа», «Прощай, подруго» (1888. Ч. 178), хору «Мандрівна пісня», написаного для літньої мандрівки 1888 р. (1888. Ч. 147), солоспівів «Коб я знала» (1890. Ч. 263), «Зі скорбних дум» (1890. Ч. 138), «Над озером», що числився у програмі шевченківського концерту в Станіславі 1889 р. (1889. Ч. 57);

Б) публікацію у літографії і друк дуету «До ластівки» на слова В. Навроцького (Діло. 1885. Ч. 79), хору «Гуляли» на слова Ю. Федьковича (Діло. 1884. Ч. 141, 147), збірки обробок коляд для чоловічого хору (Діло. 1889. Ч. 267), літургійного пісенспіву «Святий Боже» для чоловічого хору пам'яті студента-богослова Володимира Кузика (1890. Ч. 244), фортепіанної фантазії «Вітрогони» (Зоря. 1891. Ч. 3), дуету на фольклорні тексти «Батько і Мати» (Зоря. 1891. Ч. 9), дуету «Ой нема дерева ряснішого», надісланого до редакції часопису «Дзвінок» (Зоря. 1891. Ч. 72). Окремі з нових композицій автора привертали особливо пильну увагу музичної критики.

Хор «Гуляли» на слова Ю. Федьковича, як свідчить преса, належав до чи не найпопулярніших творів композитора і протягом вказаного десятиліття виконувався дуже часто. Зокрема, у повідомленнях «Діла» зазначається звучання цього твору у програмі третьої мандрівки «Академічного Братства» влітку 1885 р. (ч. 102), на концерті з нагоди 25-ліття Ю. Федьковича у Чернівцях у червні 1886 р. (ч. 70/71), того ж року під час чергової щорічної студентської мандрівки у Перемишлі (ч. 80), на концерті на честь Ю. Федьковича, що організувала читальня «Просвіти» с. Миклушинці (1886.

¹Усі дописи — на шпальтах газети «Діло».

Ч. 89), під час вечора на честь М. Шашкевича у Кракові (1888. Ч. 50), на концерті з нагоди Шевченкових роковин у Відні (1889. Ч. 48), на концерті в Тереховлі (1889. Ч. 51), під час концерту в читальні «Просвіти» в с. Устя (1890. Ч. 15), на концерті в пам'ять В. Барвінського у Богородчанах (1890. Ч. 22/23), на шевченківському концерті в Станіславі (1890. Ч. 56). Показовою є географія виконання цього твору, який включали до свого репертуару навіть щойно організовані хорові гуртки сільських читалень.

Поезія В. Навроцького «До ластівки» надихнула ще один надзвичайно популярний ранній твір О. Нижанківського – дует у супроводі фортепіано, що викликав цікаву мистецьку полеміку в тогочасній музичній критиці між П. Бажанським і В. Матюком. За одним із дописів у часописі «Діло» відомо, що вірш В. Навроцького було написано 19 липня 1878 р. і присвячено покійній дружині поета (1883. Ч. 130). Композиція О. Нижанківського «До ластівки» була написана, очевидно, в першій половині 1885 р. (ще у період військової служби) і присвячена «Академічному Братству». Того ж року два провідні україномовні видання — «Зоря» і «Діло» — опублікували розлогі рецензії.

П. Бажанський, рецензуючи нову друковану композицію митця, порівнює дует О. Нижанківського з арією, критикуючи невідповідний, на його думку, для музичного втілення вірш В. Навроцького, однак, відзначаючи гарний, легкий і теплий мелодизм дуету, «оригінальність» стилю, «м'яцями з выбуялою фантазією» (Зоря. 1885. Ч. 23).

В. Матюк у своїй рецензії на сторінках «Діла» «“До Ластівки” Ост. Нижанковського (По Причинѣ рецензії того дуету въ “Зори” ч. 23 зъ 1885 р., написаної Вп. П. Бажанськимъ)» (1886. Ч. 11—12) полемізує з П. Бажанським стосовно визначення співвідношення поезії та музики, закидаючи йому заниження й нерозуміння самостійності музичного мистецтва; не погоджується з негативними оцінками вірша В. Навроцького, якому автор попереднього відгуку закидав невідповідність до музики; висловлює власне бачення музичної композиції на цей вірш (тональність, кількість виконавців, риси «народності» тощо). Характеризуючи у цьому ж дописі музичну творчість О. Нижанківського ширше, В. Матюк підкреслює мелодизм, наявність ефектних засобів, прагнення добре продумати

форму композиції, але вказує на недостатність теоретичних знань митця. «Можна в загальні сказати, що перві первѣсточкі Остапа Нижанковського всказують на красній музикальній талант і роблять нам надѣю, що Остап Нижанковскій при витривалій праці в студіях гармоній, композиції, партитурь оркестральних і квартетивь, якь неменше нашої рѣдної пѣснѣ рускої легко поконає висказані похибки... (рецензья написана 20 грудня 1885 р.)» (1886. Ч. 12).

Збірник колядок в аранжуванні для чоловічого хору, здійснений вже у період навчання у Львівській духовній семінарії, преса теж анонсувала доволі розлогим дописом. У бібліографічному огляді часопису «Зоря» його автор анонсує нове українське популярне нотне видання: «Книжка обнимає 20 наших найпопулярнѣйшихь колядъ, найлѣпшимъ доказомъ, що вдоволила публіку, єсть тоє, що накладъ вь кількѣ недѣль вже зовѣмъ вичерпавъ ся» (1890. Ч. 3).

Надзвичайно позитивні відгуки викликала й перша друкована інструментальна композиція О. Нижанківського – фортепіанна фантазія на коломийкові теми «Вітрогони». Автор бібліографічного огляду на шпальтах часопису «Зоря» назвав музику цього твору «справді оригіальною» (1891. Ч. 3).

Музично-критична діяльність О. Нижанківського розгортається радше у наступні десятиліття, однак у 1888 р. митець опублікував одну із перших своїх статей «Замѣтки критичні памяти Дениса Леонтовича вь I рѣчницю єго смерти» (Зоря. 1888. Ч. 10), де подає біографію передчасно померлого українського композитора й свого товариша, а також додає опис його фортепіанної композиції, що вийшла тогоріч із друку, п. н. «Вальс-елегант: Сувенір мадамаузелъ Г. Блажовскій».

Заснування й діяльність «Бібліотеки Музикальної» – першого українського нотного видавництва у Галичині, яке упродовж 1885—1891 рр. надрукувало 17 випусків музичних творів [3, с. 33, 38], є ще однією надзвичайно важливою сферою діяльності О. Нижанківського у ранній період. Видавці мали на меті популяризувати національну музичну творчість у широких колах українського соціуму, зокрема композиції наддніпрянських митців М. Лисенка й П. Ніщинського, відтак активізували музичні контакти й поглиблювали взаєморозуміння між митцями різних частин поділеної у той

час України. «Задачею того видавництва єсть розширити по всѣхъ хочь-бы и найбѣднѣйшихъ рускихъ хатахъ руску пѣсню, загрѣти всѣхъ до широи любви всего, що своє, що рѣдне», – підкреслював дописувач у повідомленні про перші випуски видавництва (Діло. 1886. Ч. 11). Свій відгук подав також І. Франко на шпальтах «Зорі»: «Львівська руска молодѣжь, чуючи потребу дешевого видавництва ноть, почала видавати вѣдъ жовтня 1885 р. “Библѣотеку Музыкальну”, котра виходить щомѣсяця поодинокими випусками» (1886. Ч. 4).

У повідомленнях преси значиться основний, хоча, може, й неповний склад комітету видавництва, до якого, крім О. Нижанківського, належали К. Студинський, І. Бачинський, В. Садовський, Є. Купчинський (Діло. 1888. Ч. 271). За спогадами К. Студинського, участь О. Нижанківського у готуванні випусків «Бібліотеки Музыкальної» була дуже надихаючою, широкою і різноманітною [7, с. 15], притому за переписування нот він отримував певну невелику платню [7, с. 16].

Про випуски видавництва українська преса, зокрема газета «Діло» у рубриці «Наука, штука и литература» і часопис «Зоря» у своїх бібліографічних оглядах, повідомляла систематично (повний перелік випусків до переходу видавництва у власність «Львівського Бояна» подає Я. Колодій у своїй роботі про митця [3, с. 33, 38]). Анонси й бібліографічні огляди подавали вартість окремих випусків, що коливалася орієнтовно від 10 до 25 крон (Діло. 1886. Ч. 119, 131). У 1886 р. видавництво анонсувало в «Ділі» задум видати ще не друковані українські народні пісні та просило читачів газети, любителів музики, пересилати в редакцію свої власні матеріали (ч. 24). Видавничий комітет «Бібліотеки Музыкальної» розповсюджував також опубліковані іншими видавництвами твори С. Воробкевича та М. Лисенка (Діло. 1886. Ч. 119).

Отже, україномовна преса Галичини 80-х рр. ХІХ ст. подає надзвичайно багатий та інформативний фактологічний матеріал про ранній етап творчості О. Нижанківського. Простежуючи дописи, рецензії й повідомлення двох найпопулярніших у той час народовських часописів — «Діла» й «Зорі», можна доволі докладно відтворити хроніку цього етапу творчості митця, напрями співпраці з тогочасними українськими товариствами й означити головні

вектори його різнобічного внеску в розвиток національної музичної культури Галичини. Зокрема, друковані матеріали преси подають і характеризують факти діяльності О. Нижанківського у музично-організаційній, концертно-просвітницькій, видавничій сферах як диригента, композитора і музичного критика. Надзвичайну цінність мають згадки й стислі характеристики композицій, що до сьогодні вважаються втраченими.

Співпадаючи із періодом формування мережі українських галицьких культурно-просвітницьких товариств і зародження національних музичних інституцій, різнобічна музично-творча діяльність О. Нижанківського стала одним із вирішальних його рушійних чинників, сприяла розвитку національної свідомості та активізувала культурне життя галицьких українців. Не випадково, що саме до раннього етапу, коли музична творчість і концертно-просвітні акції стали органічною частиною національного руху, С. Людкевич відносив найвищі характеристики митця як музиканта «без конкуренції» в Галичині, «найчільнішого нашого музики» [4, с. 296—297].

1. *Кантелер А.* Національний рух у Росії та Галичині: спроба порівняння // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Київ: Наукова думка, 1992. Вип. 1. С. 104–119.
2. *Кияновська Л.* Галицька музична культура ХІХ—ХХ століття: навч. посіб. Чернівці: Книги-ХХІ, 2007. 424 с.
3. *Колодій Я.* Остап Нижанківський. Львів, 1994. 64 с.
4. *Людкевич С.* Остап Нижанківський і наша суспільність // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т. / упоряд. З. Штундер. Львів, 1999. Т. 1. С. 296–299.
5. *Осадця О., Соловій Л.* Нотографічний показчик творів Остапа Нижанківського // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1994. Т. 226: Праці музикознавчої комісії. С. 477–494.
6. *Сов'як Р.* Остап Нижанківський: нарис про життя і творчість. Дрогобич: Відродження, 1994. 88 с.
7. *Студинський К.* Остап Нижанківський у моїх спогадах. Львів, 1937. 16 с.
8. *Blazejowskyi D.* Historical Sematism of the archeparchy of Lviv (1832—1944). Kyiv, 2004. Vol. 2. 570 p.

References

1. Kappeler, A. (1992). Natsionalnyi rukh u Rosii ta Halychyni: sproba porivniannia [The National Movement in Russia and Halychyna: comparative essay], *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, Kyiv, Naukova dumka, vyp. 1, s. 104–119. (in Ukr.).
2. Kyianovska, L. (2007). *Halytska muzychna kultura XIX—XX stolittia: navchalnyi posibnyk* [Halychian Music Culture of the 19th and 20th century: textbook], Chernivtsi, Knyhy-XXI, 424 s. (in Ukr.).
3. Kolodii, Ya. (1994). *Ostap Nyzhankivskyyi*, Lviv, 64 s. (in Ukr.).
4. Liudkevych, S. (1999). Ostap Nyzhankivskyyi i nasha suspilnist [Ostap Nyzhankivskyyi and our Sotiety], Liudkevych, S. *Doslidzhennia, statti, retsenzii, vystupy: v 2 t., upor. Z. Shtunder*, Lviv, t. 1, s. 296—299. (in Ukr.).
5. Osadtsia, O. & Solovii, L. (1994). Notohrafichnyi pokazhchyk tvoriv Ostapa Nyzhankivskoho [Notographic Guide of the Works by Ostap Nyzhankivskyyi], *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, Lviv, t. 226: Pratsi muzykoznavchoi komisii, s. 477—494. (in Ukr.).
6. Soviak, R. (1994). *Ostap Nyzhankivskyyi: narys pro zhyttia i tvorchist* [Ostap Nyzhankivskyyi: an essay on life and creativity], Drohobych, Vidrodzhennia, 88 s. (in Ukr.).
7. Studynskyyi, K. (1994). *Ostap Nyzhankivskyyi u moikh spohadakh* [Ostap Nyzhankivskyyi in my Memoirs], Lviv, 16 s. (in Ukr.).
8. Blazejowskyi, D. (2004). *Historical Sematism of the archeparchy of Lviv (1832—1944)*, Kyiv, vol. 2, 570 p. (in Eng.).

Nataliia Kobryn

THE UKRANIAN PERIODICALS OF GALICIA ON OSTAP NYZHANKIVSKYYI'S MUSICAL ACTIVITIES IN THE 1880s

The paper aims to analyze the areas of Ostap Nyzhankivskyyi's musical activities in the 1880s via a prism of the publications in «*Dilo*» and «*Zorya*» press publications. Their content and main topics as well as the aspects of his music career have been systematized and analyzed.

Research methodology. The historiographical, chronological, comparative and analytical methods are employed to analyze the publications on musical topics in «*Dilo*» and «*Zorya*», as well as to explore the early stage of Nyzhankivskyyi's musical activities. **Findings.** The first musical performances of O. Nyzhankivskyyi in Lviv were featured in the «*Dilo*», specifically, in the reviews. These were the evening

event at «Academic Brotherhood» in December 1884 and the concert in honor of Olexandr Konyskyi in January 1885. He was distinguished immediately as a choir conductor as well as a composer with his own choral works.

At this decade Ostap Nyzhankivskyi was a conductor of the choir «Akademichne Bratstvo», worked with the society «Zorya». Additionally, he participated in the concerts of Academic Gymnasium and Theological Seminary as a conductor and a composer. Some music critics compared performance skills of the choir under the direction of Ostap Nyzhankivskyi to the most famous choral society of Lviv «Lutna». We know about many concerts Ostap Nyzhankivskyi participated in, and of his rich repertoire as a conductor. Specifically, from the press reports we learned about active concert activities of O. Nyzhankivskyi, considerable conductor's repertoire and almost annual premiers of his new compositions — choirs, solo performances and vocal duets. As a conductor he popularized works of the Ukrainian composers, specifically, such Galician ones as M. Lysenko and P. Nishchynskyi. According to listeners and musical critics, the most effective and resonant of his own works were the choral piece «Hulyaly» on Y. Fedkovych poetry and the vocal duet «Do lastivky» on the poetry by Volodymyr Navrotskyi. The authors of in-depth critiques on early Nyzhankivskyi works were P. Bazhanskyi and V. Matyuk.

Some press reports were on topic of functioning of the first Ukrainian musical publishing house in Galicia «Muzychna biblioteka» co-founded by Ostap Nyzhankivskyi. It edited 17 volumes of the Ukrainian musical works during the period of 1885—1892s. One of the first musical critiques authored by O. Nyzhankivskyi was dedicated to the memory of the Ukrainian composer Denys Leontovych.

Conclusions. We conclude that the versatile musical and creative activities of O. Nyzhankivskyi became one of the decisive drivers of the intensive development of national music in the Western Ukraine. It promoted a rise of the Ukrainian national consciousness and intensified a cultural life of the Galician Ukrainians.

Keywords: Ostap Nyzhankivskyi, Ukrainian periodicals, music art, musical critics, concerts.